

UPPSALA BORGERSKAPS MAJFEST FÖR STUDENTERNA 1849

Kring ett sekelminne och en tavla

Av NILS SUNDQUIST

Den 22 maj 1849 inträffade på Polacksbacken i Uppsala en märklig händelse. Det var Uppsala borgerskap, som hade inviterat den samma år bildade Uppsala studentkår till en fest, genom vilken borgerskapet ville visa studenterna sin höga uppskattning av den glädje och allmänna underhållning som studenterna bjöd Uppsalainvånarna på vid sina årliga offentliga fester. Arrangemangen på Polacksbacken voro synnerligen tilltalande: centrum, inom vilket och kring vilket hela festen förlöpte, utgjordes av en mäktig öppen festsal, en s. k. b a r a c k, vars tak bars av granrisklädda pelare. Inne i salen och utanför på dess ena långsida voro festborden dukade. På motsatt sida om salen iaktogs ett arrangemang, som i hög grad gav festplatsen pompa. Här voro nämligen i en halvcirkel nedsatta stöd, vid vilka studentnationernas fanor kunde placeras till en fanborg.

Att vi så väl känna till hur denna fests yttre arrangemang ordnats, beror på att en samtida Uppsalakonstnär i en målning skildrat evenemanget. Förtjänsten av att denna målning dragits fram i ljuset och erhållit sin rätta tolkning tillkommer f. arkivarien vid Nordiska museet fil. d:r ARVID BÆCKSTRÖM. Sommaren 1944 inbjöd Nordiska museet till en utställning »Svenskt folkliv i svensk konst» och till densamma inlämnades från olika håll tavlor skildrande svenskt folkliv. En dag inkom en tavla i gouache inom en ståtlig ram av 1800-talskaraktär. Själva gouachen mätte i storlek 38,5 × 22,5 cm. Motivet var svårtolkat. Det stod d:r Bäckström klart att en ingå-

ende utredning måste utföras innan man kunde ge det som tavlan skildrade en säkrare förankring i tid och rum. En viss ledning gav tavlan själv, i det på baksidans träskiva — enligt d:r Bäckströms tolkning — stod skrivet med bläck: »Borgers: May Barack. Tecknat eft. Naturn af E. A. Berggren år 1849.» Nedtill till vänster var själva gouachen signerad, fortfarande enligt d:r B:s tolkning med: »E. E. A. B . . . n. 1851.» D:r B. uttydde detta, förslagsvis, med »Efter E. A. Berggren, 1851.» Det kan tilläggas att tavlan ägdes av fru LOUISE BELLANDER, Stockholm, vars man köpt den i en lumpbod i Stockholm på 1930-talet.

Efter ett verkligt detektivarbete lyckades d:r Bäckström lösa den intresseväckande tavlans gåta, och i en utförlig uppsats i Nordiska museets och Skansens årsbok Fataburen 1945 framlade han sina resultat. Det befanns att tavlan skildrade Uppsala borgerskaps majfest för Uppsala studenter den 22 maj 1849 på Polacksbacken i Uppsala. Det är den stora festhallen som benämnes »barack» — varav man kan sluta att detta ord hade vackrare klang vid mitten av 1800-talet än vad det har nu. I dessa rader skall några ord sägas om den tavla, som skildrar »baracken» 1849. Men först något om själva festens upptakt och förlopp. De efterföljande meddelandena äro hämtade ur den nämnda uppsatsen i Fataburen.

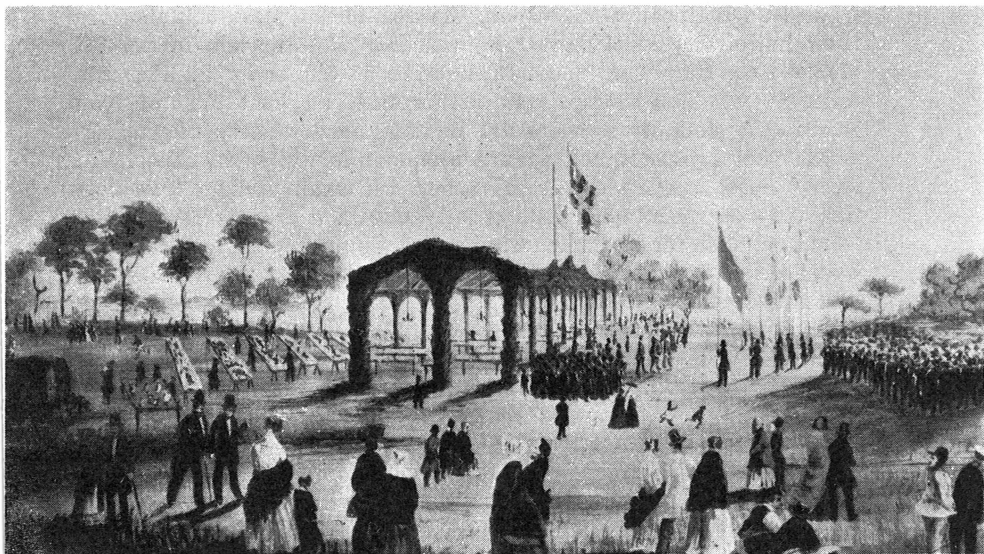
I Aftonbladet för 24 maj 1849 stod att läsa följande rörande Uppsala borgerskaps fest för studenterna. (Eftersom festen hölls 22 maj får tidningens förhandsnotis anses som försenad):

»Ett stort antal af Upsala borgare samt stadens och ortens invånare skall, såsom det heter i subskriptionsinbjudan, 'med afseende på de många ädlare nöjen och förströelser, hvartill Upsala studentcorps städse beredt dem benäget tillträde, och det goda och vänskapliga förhållande, som därigenom uppenbarats och städse varit rådande mellan densamma och stadens öfriga samhällsklasser, samt slutligen den oinskränkta gästfrihet, densamma vid sina stora vårfäster och nu senast den 1 nästl. Maj visat alla', föranstaltat en allmän vårfest på Polacksbacken för hela studentcorpsen, och har äfven akademistaten inviterats att densamma öfvervara. Denna storartade bankett tros komma att bivistas af omkring 13 å

1400 personer och är för dem en riktig jättebarack uppförd i ädel stil å det fria fältet. Man finner att denna 'vårfest' blifver en så mycket högtidligare och allmännare förbrödringsakt, de serskilda samhällsklasserna emellan, som rättigheten att deruti deltaga varit i verkligen liberal anda vidt utsträckt, ja icke begränsad af annat än kostnadsdividendens erläggande. Redan kl. $\frac{3}{4}$ till 5 samlas hela studentcorpsen under sina fanor i Odinslund, för att uttåga till Polacksbacken, der dagens sällsynta högtid skall med glädje firas under den blida och klara vårhimmeln.»

I tidningen Upsala för 25 maj med fortsättning 29 maj läses en detaljrik skildring av Barack-festen.

»Kanske mera än i något annat samhälle lefva Upsala innevånare hvar och en strängt uteslutande inom sina serskilda stånd och klasser. Man kan icke mycket förundra sig deröfver: den Upsaliensiska professorn eller lärde har hittills i allmänhet taget åtnjutit en stor aktning inom hela landet och hans verksamhet, som mera än någon annans är af ideell natur, har icke satt honom i synnerlig beröring med lifvet och de praktiska männen: den har i sin mån bidragit att mera än önskligt varit särskilja från allt annat folk och dess intressen, och andra förhållanden hafva fullkomnat svaljet mellan lärde och olärde; Studenterna, som naturligen måste städse vara mera framtidens, än dagens män, hafva redan i följe af denna sin karakter blifvit en klass för sig, hittills utan synnerligt sammanhang med och inverkan på dagens handling och vandling, och lära- renas föredömen af tillbakadragande både från dem och det borgerliga lifvet samt sammanslutning inom sig sjelfa hafva icke gynnat, kanske, mera förekommit hvarje anslutning till öfriga samhälls- klasser. Lärdomen har hitintills varit rädd för att profaneras af lifvet, om ock frågan var blott en stor gemensam sexa, och derigenom blifvit mera eller mindre skrämsig, att så säga. Följden af allt detta var, att de praktiske männen sammanslöto sig till de förstnämndes motsats i allt, och utbildade sitt umgängeslif fullkomligt lika ensidigt som de förstnämnde. Huru djupt denna tillbakadragenhet å ömse sidor skulle inverka på vårt samhälles skaplygne i alla dess rigtningar och huru menligt den skulle störa medborgerlighetskänslan, den sociala trefnaden och åsigtornas allsidigare utveckling, som endast framkallas genom umgänget mellan alla de olika samhällsklasserna. Att förbereda en total förändring i dessa sociala missförhållanden på stället torde hafva varit det mera eller mindre medvetna ändamålet med denna lysande vårfest, som ock i detta hänseende var ett värdigt uttryck af en sådan allmän önskan, vare sig man ser på deltagarnas antal, 1,100 personer, eller de väl

Uppsala Borgerskaps Majfest för Uppsala Studentkår på Polacksbacken i Uppsala 22 maj 1849. Gouache av Franz Alexander Berggren 1851. T. v. långborden på vilka sexan var uppdukad, i mitten den stora baracken med bord för bålarna, t. h. intill barackens sida ses borgerskapet med borgmästaren i spetsen för att hälsa gästerna-studenterna, som stå längst t. h. bakom fanborgen. I förgrunden flanerande åskådare. — Tillhör Uppsala Stadsbibliotek.

beräknade och imponanta anordningar eller den förbrödringsanda, som lifvade alla och gav denna vårfest sin största glans och sin största betydelse.»

En annan uppsalatidning, nämligen Correspondenten för 26 maj, beskriver ingående själva festarrangemangen:

»Då man öfre vägen från parken framkom på den för ungdomen så kär blifna Eklundshofsslätten visade sig i fonden en 70 alnar lång s. k. barack af granris, som dock med större skäl kunde kallas 'Bacchi tempel'. Den var öppen på alla sidor och uppbars af trenne rader pelare af hvilka de tvenne yttre på hvardera långsidan bildade elfva hvälfda portaler och tvenne på hvardera gävelsidan. Midt igenom densamma längs efter gick den tredje pelarraden, och innanför hvarje af de yttre sidornas pelare stod ett med glas garneradt bord, på hvilket thronade tvenne stora bålar. Från hvälfningen af hvarje ingång nedhängde en trearmad lampa, och på taket svajade den nordiska unionsfanan, omgifven af fanor med

Uplands och Upsala stads vapen. Utanför, åt den stora slätten, voro i en halvcirkel nedslagna ställningar för Nationernas fanor. Ett stycke ifrån baracken, nedåt Bränneriet, nästan under de högvexta tallarne, var den stora sexan arrangerad. På kort afstånd från hvarandra stodo tretton festligt dukade bord, vederbörligen försedda med krokaner och vackra blommande växter i krukor. Vid hvarje bord fungerade tvenne värdar. På något afstånd från bordet voro på ställningar upplaggade tvenne med granris öfverhöljde öltunnor; framför desamma stodo med dukar täckta bord och på hvardera af dessa 15 silfverkannor och pokaler, ur hvilka ölet på gammalt svenskt sätt dracks.»

Från Odinslund avtågade studentkåren till festplatsen, där värdarna med borgmästare Hæger i spetsen samt ärkebiskopen och akademistaten redan infunnit sig. Även landshövdingen von Kræmer sågs bland de inbjudna. Sedan borgmästaren å borgerskapets vägnar hälsat studentkåren välkommen, besvarades hälsningen med fanornas sänkande, varefter fanorna placerades i sin halvcirkelformade fanborg. En riklig sexa intogs vid de utanför »baracken» befintliga borden, varefter man bänkade sig inne i festsalen vid de stora bålarna. Tal och skålar växlades. Landshövdingen föreslog skålen för konungen, kronprinsen, som var akademiens kansler, och det övriga konungahuset, länsbokhållaren Södermark höjde skålen för prokanslern och akademistaten. Denna skål besvarades av ärkebiskop af Wingård, som var prokansler. Fabrikören C. F. Sundberg propo-nerade skålen för Uppsala studentkår, en skål, som besvarades af kårordföranden magister Arvid Sundberg, som tolkade studentkårens livliga erkänsla för detta vänskapsprov av Uppsala borgare och stadens och ortens invånare. Docenten W. Svedelius intog senare talarestolen och yttrade bl. a. enligt referat i tidningen Upsala:

»Med stor, uppriktig aktning, med varm ungdomlig glädje, med djup och lefvande tacksamhet emottog den Akademiska ungdomen inbjudningen till denna fest. Det är med verklig rörelse som Studentcorpsen förnimmer en offentlig försäkran, att den lyckats förvärfva sig aktning af det samhälle, inom hvilket den lefver. Det är Studentcorpsens allvarliga föresats, att denna aktning icke skall förpillas; ingen skall ångra, att han varit Upsala students vän. Det

blifver en fosterländsk fest, när män af olika klasser mötas, lifvade af gemensam glädje, täflande i förtroende och inbördes aktning. Det var en tanke fordomdags, en rå och osann tanke, att hvar och en ville anse den klass han sjelf tillhörde för den bästa och knappt trodde sig äga plikter emot andra. Så långt hafva vi då hunnit i sann bildning, att denna tanke har dött bort. Man vet i våra dagar att alla lefnadsbanor, ehuru olika de må rigtas, blott de bära till det gemensamma målet, fäderneslandets lycka och ära, äro alla lika viktiga, lika aktningvärda.» Talaren framförde därefter studentkårens tacksamhet och föreslog »en skål för Upsala Borgerskap, för stadens och ortens innevärnars välgång».

Skålen besvarades av landshövding von Krämer. För stadens damer höll doc. Pettersson tal och för studenternas föräldrar och anhöriga källarmästare Felldin. Att förtäringen vid denna måltid var synnerligen riklig framgår av följande notis i samma tidning 25 maj:

»Vid den stora vårfesten å Polacksbacken den 22 dennes var serveringen så rikelig, att öfverskottet medgaf en opåräknad utsträckning af festens glädje äfven till stadens mest behöfvande. Sedan bestyrelsens ledamöter af enskilda tillgångar bekostat bröd, gryn med mera dylikt, som erfordrades och deras fruar sjelfva ombesörjt tillredningen, serverades igår ordentlig middag å stadens Gubb- och Enkehus för alla dervarande personer i bestyrelsens närvaro, hvilken äfven sjelf utdelade middag på stadens allmänna samt äfven akademiens Fattighus till alla Fattighjon, som derifrån erhålla dagligt understöd, samt på Barnhuset i Lancasterskolans lokal för dervarande vanvårdade barn, och på Slottshäktet för alla dervarande fångar, innalles till antalet ungefär 300 personer.»

I slutet av sin uppsats berör d:r Bäckström varifrån borgerskapet erhållit idén till sin Barack-fest. Förf. påvisar att studentnationerna redan 1842 vid sitt vårfirande 1 maj på Eklundshovssläkten använt sig av »barack» för förfriskningars intagande. 1843 intogo nationerna förfriskningar dels i värds- huset, dels i för tillfället uppförda tält och granrisklädda baracker. Vid den första allmänna karnevalen 1845 sågs bl. a. ej mindre än elva baracker täckta med granris; framför dem befann sig en på alla sidor öppen stor rotunda i kinesisk stil, i vilken alla studenterna samlades kring bålarna sedan natio-

nera intagit sexor var och en hos sig. Åren 1846, 47 och 49 hade flera nationer uppfört egna förstamaj-baracker. Borger-skapets barack 22 maj 1849 anslöt följaktligen mycket nära till de former, som länge kommit till uttryck vid studenternas egna årliga vårfiranden.

1851 flyttades majfesten till 13 maj och från och med 1861 firades majfesten-vårfesten i Botaniska trädgården. Avskedet från Polacksbacken togs dock först 12 maj 1865, då nations-barackerna i en vid halvcirkel och en stor gemensam granris-rotunda därintill utgjorde scenen för ett tusental kostymerade figurer-studenter i den mest uppslupna festyra.

Vad som nu kan vara av intresse är att med några ord diskutera konstnärens namn. Vem är denne Berggren och känner man några andra målningar av honom? I årsboken UPPLAND 1948 hade jag tillfälle att presentera två nyfunna Uppsalabilder, målade 1851 av en konstnär vid namn FRANZ ALEXANDER BERGGREN. Av min utredning där framgick att det var förenat med vissa svårigheter att tolka konstnärens förnamn, då hans sätt att skriva sina initialer var litet »snirklat». Då emellertid i Uppsala på 1850-talet fanns en yrkesmålare vid namn Franz Alexander Berggren och initialkrumelurerna i signaturerna på de två Uppsalabilderna icke motsade en tolkning av dem som »F» och »A», ansåg jag starka skäl föreligga att i den nämnde yrkesmålaren Berggren se de två bildernas konstnär. Dennes fader var för övrigt tapetmålare och målار-ålderman i Uppsala på 1830-talet.

När jag för någon tid sedan av annan anledning på nytt läste d:r Bäckströms uppsats i Fataburen 1945, slog det mig genast att den Berggren, som målat »Barack»-tavlan 1851, måste vara samma Berggren som målat de av mig i årsboken 1948 publicerade Uppsala-vyerna från 1851. Jag undersökte närmare »Barack»-tavlan och kunde konstatera att de namnteckningar, som återfinnas på dels »Barack»-tavlans, dels den ena Uppsalavyns baksida, äro fullständigt lika. De svårtydda förnamnsinitialerna böra tolkas som »F» och »A» och hela

namnet blir följaktligen F. A. Berggren. Härtill kan antecknas att signaturen på »Barack»-tavlans framsida (i nedre vänstra hörnet) mycket nära överensstämmer med den signatur, som återfinnes på en av Uppsala-vyerna. Den förstnämnda har formen: »F. F. A. B . . . n. 1851», den andra »F. F. A B 1851 Pinx.». Hur det första F:t skall tolkas är ovisst, möjligt är att härmed menas »Fecit», ehuru ju tillägget »Pinx.» i den sistnämnda signaturen i så fall förefaller onödigt. Möjligt är att Berggren omväxlande använde »Fecit» och »Pinxit» som prefix eller suffix till sina signaturer, men att han oegentligt kommit att använda sig av båda på en av Uppsalavyerna. En tolkning är också att han hade ännu ett förnamn, vars begynnelsebokstav var F.

Att d:r Bäckström tolkat Berggrens första förnamnsinitial som »E» är verkligen förlåtligt, så intrikat som initialerna äro hopflätade. Likaså ligger det nära tillhands att också i framsidssignaturen på »Barack»-tavlan tolka de första bokstäverna som »E»:n. Punkterna efter de textade »F»:en ha nämligen suddat en aning, varför de likna streck och lätt kunna tolkas som nedersta strecket i ett »E».

En sak som tarvar sin förklaring är de två mot varandra stridande uppgifterna angående tavlans tillkomsttid: på baksidans träskiva står: »... Tecknat eft: Naturn af F. A. Berggren år 1849», och på själva gouachen: »F. F. A. B . . . n. 1851». Är den föreliggande målningen en kopia av en ursprungligen 1849 målad? D:r Bäckström anser att så är fallet, då han tolkar den första bokstaven i den sistnämnda signaturen som »E» och låter detta i sin tur betyda »Efter».

Min mening är, som av det ovan anförda framgått, att den första bokstaven är »F» och betyder »Fecit». I anslutning härtill betraktar jag den föreliggande gouachen som Berggrens original. Påskrifterna skulle då innebära följande: Berggren har under festen 22 maj 1849 gjort sin skiss av festplatsen i det ögonblick då borgerskapet hälsar studenterna och akademistaten. Denna skiss har legat i två år och först då, eller 1851, framställer konstnären sin slutliga bild i färg. Hans egentliga

signum blir: »F(ecit) F. A. B...n. 1851». Men när tavlan inramats och allt är färdigt påskriver han på den stödjande träskivans baksida upplysningen om vad tavlan föreställer och att motivet är »Tecknat eft: Naturt ... år 1849». Denna tolkning behöver självfallet ej förneka den möjligheten att motivet upprepats i flera nummer; i så fall har dock helt visst Berggren själv utfört dem.

Resultatet blir följaktligen att vi nu känna tre målningar med Uppsalamotiv av Franz Alexander Berggren. Såsom framgår av min uppsats 1948 var han född i Uppsala 10 febr. 1815. Borgare som målare blev han 24 jan. 1844. Vid 40 års ålder avled han 29 april 1855.

Berggrens målningar äga större kulturhistoriska än rent konstnärliga värden. Hans manér är en aning hårt, färgerna också hårda. Men man kan icke bortse från att hans gouacher väcka visst intresse, även måleriskt sett.

Det blev alltså den 34-årige medlemmen av Uppsala borgerskap F. A. Berggren förunnat att i bild föreviga den ståtliga festen på Polacksbacken 22 maj 1849. Märklig blev denna fest icke genom sina arrangemang utan främst genom den höga innebörd man måste ge den. Ty sannolikt var det första gången som borgerskapet i Uppsala vågade ta steget ut till ett närmande mellan de borgerliga innevånarna i Uppsala å ena sidan och studenter och akademistat å den andra. Tanken var vacker och föredömlig. Svalget mellan de lärda och olärda — om detta uttryck tillåtes — i en universitetsstad kan ofta nog vara svåröverbryggat. I våra dagar synes det mig som om de två kategorierna skulle alltmer närma sig varandra, vilket är enbart lyckligt. Om upptakten till förbrödringen kan spåras till festen på Polacksbacken 22 maj 1849 — i år sålunda för jämnt 100 år sedan — framstår F. A. Berggrens förevigande därav som en tilltalande uppsaliensisk akademisk-borgerlig broderskapssymbol.

Den Berggrenska målningen är nu i Uppsala stads ägo. Den har nämligen efter inköp skänkts till Uppsala stadsbibliotek av den mot sin hemstad så minnesgode Henrik Svanfeldt.